Biến đổi lối sống làng xã và tác động tiêu cực

Du lịch hóa làng nghề

Làng nghề truyền thống quanh Hà Nội ngày càng trở thành điểm đến của du khách, nhưng quá trình "du lịch hóa" này có những hệ quả tiêu cực. Không gian sinh hoạt cộng đồng cũ – như đình làng, chùa chiền, đình cổ – bị xâm lấn và chuyển đổi mục đích phục vụ thương mại hoặc du lịch. Ví dụ, nghiên cứu tại các làng nghề ven đô cho thấy nhiều không gian sinh hoạt truyền thống bị thu hẹp hoặc biến thành nơi kinh doanh, buôn bán, thậm chí bỏ hoang và xuống cấp nghiêm trọng[1][2]. Điều này làm suy yếu chức năng kết nối cộng đồng của các thiết chế làng xã xưa (đình, đền, chợ làng), làm giảm mất mối gắn bó hàng xóm, truyền thống; đồng thời kiến trúc cảnh quan làng nghề bị mai một. Kết quả là lối sống tập thể, tính cộng đồng của làng xã bị bào mòn, tiềm ẩn mâu thuẫn giữa nhu cầu phát triển du lịch và bảo tồn văn hóa truyền thống.

Thương mại hóa lễ hội truyền thống

Các lễ hội làng ở Hà Nội cũng ngày càng bị "thương mại hóa" thái quá. Nhiều lễ hội gần đây không còn là dịp cộng đồng tụ họp tưởng nhớ tiền nhân, mà biến thành hội chợ náo nhiệt với vô số gian hàng tiêu dùng và trò chơi giải trí. Phóng viên *Báo Nghệ An* ghi nhận ở một số lễ hội khu vực Bắc Trung Bộ (điển hình cho xu hướng chung), gian hàng bày bán nhiều mặt hàng không liên quan hoặc nhập khẩu kém chất lượng, xuất hiện cảnh tràn lan trò chơi cờ bạc trá hình, bói toán… Tác giả kết luận: "Tình trạng thương mại hóa lễ hội… không những không mang lại hiệu quả kinh tế cho địa phương mà còn làm biến tướng lễ hội, gây ảnh hưởng tiêu cực đến thuần phong mỹ tục của dân tộc"[3]. Rút cục, các giá trị văn hóa truyền thống (ví dụ nghi thức lễ nghi, tinh thần tương trợ cộng đồng) bị lu mờ, thay vào đó là tư lợi kinh doanh và giải trí mang tính cơ hội. Đây là hệ quả tiêu cực, khiến lễ hội mất dần ý nghĩa kết nối cộng đồng, làm suy giảm tính tinh thần của đời sống làng xã Hà Nội.

Ảnh hưởng của truyền thông xã hội vào sinh hoạt cộng đồng làng xã

Mạng xã hội và truyền thông hiện đại đang biến đổi cách người dân làng xã giao lưu, sinh hoạt tập thể. Thay vì sum họp theo các nghi thức truyền thống, nhiều người, đặc biệt là thanh niên, dành nhiều thời gian trên Facebook, Zalo hoặc xem phim, dẫn đến quan hệ trực tiếp trong cộng đồng bị gián đoạn. Nghiên cứu ở vùng dân tộc cho thấy ảnh hưởng mạnh của giáo dục hiện đại, mạng xã hội và đô thị hóa làm giảm vai trò của người lớn tuổi trong cộng đồng, từ đó "giảm ảnh hưởng của các thiết chế truyền thống trong đời sống xã hội"[4]. Tại Hà Nội, xu hướng này thể hiện qua việc ngày càng ít người tham gia các hoạt động chung của làng (trừ khi có yếu tố thương mại hay giải trí), từ đó tình làng nghĩa xóm phai nhạt. Kết quả là sức mạnh cộng đồng làng xã suy giảm; không gian sinh hoạt chung (như giếng làng, nhà văn hóa)

trở nên vắng lặng, thay vào đó là không gian ảo trên mạng. Tất cả góp phần làm giảm bền vững tính cộng đồng truyền thống và tạo ra nhiều bất ổn trong đời sống xã hội đô thị.

Biến đổi văn hóa gia đình và tác động tiêu cực

Thay đổi quan niệm nuôi dạy con

Quan niệm nuôi dạy con cái trong gia đình Hà Nội cũng thay đổi căn bản dưới áp lực hiện đại. Nhiều gia đình trẻ hướng đến kiểu giáo dục đề cao sự độc lập, học tập thành tích thay vì tuân thủ truyền thống. Cùng với việc gia tăng vật chất và đề cao sự nghiệp, nhiều phụ huynh xem nhẹ việc giáo dục đạo đức, trách nhiệm cho con cái. Báo cáo tại Hà Nội cho thấy: “Không ít gia đình…buông lơi việc giáo dục ý thức trách nhiệm, lối sống lành mạnh cho các thành viên; … các thành viên ít được quan tâm, do đó độ cố kết trong gia đình lỏng lẻo hơn”[5]. Thiếu vắng sự dạy bảo nghiêm túc, con trẻ không được thấm nhuần các giá trị truyền thống như kính trên nhường dưới, lòng hiếu thảo. Thay vào đó, lối sống cá nhân, thực dụng có cơ hội thâm nhập. Kết quả là trong nhiều trường hợp, thế hệ trẻ lớn lên có nhận thức lệch lạc về chuẩn mực gia đình, gây nên khoảng cách và mâu thuẫn giữa cha mẹ và con cái (do các giá trị ứng xử truyền thống bị xem nhẹ)[5]. Đây là tác động tiêu cực rõ nét, khi cấu trúc văn hóa gia đình bị suy giảm về mặt giáo dục, sẽ làm giảm khả năng truyền thừa văn hóa cộng đồng qua các thế hệ.

Áp lực nhập cư và công việc ở đô thị lớn

Áp lực mưu sinh tại Hà Nội cũng khiến cấu trúc gia đình truyền thống thay đổi. Nhiều gia đình trẻ di cư từ nông thôn lên thành phố lập nghiệp dẫn đến tình trạng tan rã gia đình ba thế hệ: ông bà, cha mẹ, con cháu sống riêng lẻ và ít gặp gỡ nhau[6]. Động thái này đồng nghĩa với việc con cái mất dần cơ hội học hỏi, gần gũi với ông bà – vốn là nguồn truyền dạy phong tục tập quán xưa[6]. Trong khi đó, công việc đô thị bận rộn khiến cả cha lẫn mẹ đều phải lao động cật lực, hạn chế thời gian chăm sóc và gắn kết tình cảm gia đình. Những bất ổn kinh tế cũng đẩy gia đình trẻ vào khủng hoảng: khảo sát ở Hà Nội cho thấy “áp lực kinh tế, chạy theo nhu cầu vật chất” khiến tỷ lệ ly hôn gia tăng và bạo hành gia đình trẻ vẫn tồn tại[7]. Ví dụ, vợ chồng trẻ có thu nhập bấp bênh dễ xảy ra mâu thuẫn dai dẳng[7]. Do vậy, áp lực đô thị hóa đã làm gia đình trở nên căng thẳng, các mối quan hệ gia đình bị phân tán và yếu dần, đi ngược lại các giá trị cộng đồng truyền thống của Hà Nội.

Sự can thiệp của giá trị ngoại lai từ phim ảnh, mạng xã hội vào đời sống gia đình trẻ

Các giá trị văn hóa ngoại lai từ phim ảnh, Internet và mạng xã hội đang xâm nhập mạnh vào tư duy của nhiều gia đình trẻ Hà Nội. Nhiều gia đình tiếp nhận mẫu hình sống, phong cách kinh doanh, tiêu dùng từ phương Tây hoặc Hàn Quốc qua phim truyền hình và các trang mạng. Truyền thông báo chí

đưa tin rằng “sự du nhập ồ ạt của các sản phẩm văn hóa nước ngoài… dẫn đến tình trạng ly hôn ngày càng tăng, nghiện hút, mại dâm, ngoại tình, nạo phá thai tùy tiện… tất cả đang trực tiếp tàn phá mạnh mẽ đời sống kinh tế và tinh thần của các gia đình”[8]. Cũng theo báo cáo, các quan hệ truyền thống như lòng hiếu thảo, thủy chung đang bị xem nhẹ do ảnh hưởng của các giá trị mới[8]. Trong đời sống hàng ngày, việc con cái tiếp nhận thái quá lối sống hiện đại (từ phim ảnh, game online, mạng xã hội) cũng làm nảy sinh nhiều giá trị trái ngược với truyền thống; ví dụ, trẻ em có thể mất kiên nhẫn, thiếu kính trọng người lớn hoặc dễ dàng chạy theo trào lưu xa rời phong tục gia đình. Tóm lại, sự can thiệp của văn hóa ngoại lai đã tạo nên xung đột giá trị trong gia đình trẻ, làm giảm tính nhất quán của chuẩn mực ứng xử truyền thống tại Hà Nội và gây ra hệ quả tiêu cực lâu dài cho đời sống văn hóa – xã hội của đô thị.

Nguồn tham khảo: Phân tích được xây dựng dựa trên các nghiên cứu và bài báo gần đây về tác động của đô thị hóa – hội nhập với văn hóa làng xã và gia đình Việt Nam[1][2][3][4][5][8][6][7]. Các trích dẫn này khẳng định thực trạng và hệ quả tiêu cực nêu trên đối với văn hóa – xã hội Hà Nội.

---

[1] [2] TỔ CHỨC KHÔNG GIAN SINH HOẠT CỘNG ĐỒNG CÁC LÀNG NGHỀ TRUYỀN THỐNG VEN ĐÔ GẮN VỚI PHÁT TRIỂN DU LỊCH – BỘ MÔN LÝ THUYẾT VÀ LỊCH SỬ KIẾN TRÚC

https://ltlskt-dhxd.com/2015/11/12/to-chuc-khong-gian-sinh-hoat-cong-dong-cac-lang-nghe-truyen-thong-ven-do-gan-voi-phat-trien-du-lich/

[3] Xu hướng thương mại hóa lễ hội

https://baonghean.vn/xu-huong-thuong-mai-hoa-le-hoi-10057037.html

[4] The Transformation of Indigenous Power: A Study on the Role of Village Elders in the Social Life of Ethnic Minorities in Vietnam's Central Highlands after 1975 | Academic Journal of Interdisciplinary Studies

https://www.richtmann.org/journal/index.php/ajis/article/view/14208

[5] [8] Chung tay giữ gìn giá trị truyền thống của gia đình Thủ đô | Hôn nhân - Gia đình | BÁO PHỤ NỮ THỦ ĐÔ - CƠ QUAN NGÔN LUẬN CỦA ỦY BAN MTTQ VIỆT NAM THÀNH PHỐ HÀ NỘI

https://baophunuthudo.vn/hon-nhan-gia-dinh/chung-tay-giu-gin-gia-tri-truyen-thong-cua-gia-dinh-thu-do-131381.html

[6] [7] Giới thiệu.pdf

file://file_00000000ded07208a7256fe374ac7fd6